

Yıl: 1955

M. ZEKİ ORAL
KİTAPLIĞI

Cilt : IV, Sayı: I-II

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR

I-II

A. Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ KİTAPLIĞI
Ayniyat No.
Yer No. 5840/4

1955

Bu eser
MEHMET ZEKİ ORAL'ın
A. Ü. İlahiyat Fakültesine
armağanıdır

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1 9 5 5

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÇAMLİBEL, FARUK NÂFİZ : <i>Hamd-ü Senu</i> (Şiir)	
AT-TANCİ, Prof. Muhammed b. Tâvîr : <i>Abû Mansûr al-Mâturîdî</i>	1
ANSAY, Ord. Prof. SABRİ ŞAKİR : <i>İslâm hukukunda Kâsânî'ye göre bulunmuş çocuk</i>	13
SCHİMMEL, Prof. A. : <i>Roma'daki beynelmilel din bilginleri kongresi</i>	16
TURAN, Prof. OSMAN : <i>Selçuklularda faizle para ikrazı münasebetiyle zoraki bir tenkid</i>	23
ÜÇYİĞİT, EKREM : <i>Ortaçağ İslâm medeniyetinin Avrupa medeniyeti üzerinde tesirleri..</i>	31
BİRAND, Doçent Dr. KÂMURAN : <i>İnsanlığın aydınlanması ve hürriyet üzerine</i>	46
BERK, NURULLAH : <i>İslâm yazısında plâstik ve ifade (Fransızcası ile)</i>	49/53
HEJLER, Prof. Dr. FRIEDRICH : <i>Mistisizmde Tanrı mefhumu</i>	58
ÜÇOK, BAHRIYE : <i>Hamitoğulları beyliği</i>	73
ÜLKEN, Prof. HİLMİ ZİYA : <i>İbn Sina'nın din felsefesi</i>	81
BİBLİYOGRAFYA :	
H. A. R, Gibb. <i>Mohammedanism</i> (Yaşar Kutluay)	95
Hilmi Ziya Ülken, <i>İslâm düşüncesine giriş</i> (Prof. B. Z. Egemen) .	98
Dr. Abdülkadir Karahan, <i>Kırk hadis</i> (Nihad Çetin) ..	100

İSLÂM HUKUKUNDA KÂSÂNİYE (1) GÖRE BULUNMUŞ ÇOCUK

Prof. Dr. E. PRITSCH ve Prof. OTTO SPIES

İslâm Hukuku hakkında garp ilim âleminde bilhassa son zamanlarda bir çok eserler, yazılar çıkmaktadır. İngilizce, Fransızca Almanca, İtalyanca ve daha başka dillerde bu hukuku bütününde veya kısımlarında mevzu edinen etütler, memleketimizde bu sahada yapılan tetkiklere nazaren diyebiliriz ki oldukça zengindir. Hukuk tarihimizde uzun bir devir kaplamış olan ve komşularımızın bir kısmında halâ az çok meriyette bulunan bu hukukun hukuk mukayesesi bakımından da ilgi çekmesi tabiidir. Biz burada Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft mecmuasının 57 inci cildinde (1954) neşir ve ayrı nüsha olarak da tabedilen "Al kâsâniye göre islâm hukukunda bulunmuş çocuk" unvanlı etüd'den bahsetmek istiyoruz. Bu tetkik, kadim hukuk nizamları, Babil, Roma, ve İslâm hukuku sahasında ve umumiyetle hukuk mukayesesi mevzularında yazdığı kıymetli yazılarıyla ve memleketimiz hukuk ve teşkilâtı üzerine yaptığı incelemeleriyle tanınmış olan adı geçen mecmuanın naşiri Prof. Erich Pritsch ile gine İslâm hukukuna dair ihatalı etütleri bulunan kıymetli mesai arkadaşı Bon Üniversitesinde Profesör Otto Spies tarafından yapılmıştır. Tetkikte şuraya buraya bırakılan yeni doğmuş çocukların hukuki durumu bakımından ortaya çıkan bir çok problemler için eski doğu ve batı hukukunda umumiyetle az malumata tesadüf edildiği halde İslâm hukukunun buna istisna teşkil ettiği, Kâsâni'nin ve Sarahsi'nin, büyük eserlerinde bununla etraflı surette meşgul oldukları kayıt, Babil, Yunan, Mısır, Roma ve Yahudi hukukunda görülen bilgiler nakil edildikten sonra İslâm hukuku ele alınmaktadır:

İslâm hukuku bulunmuş çocukların hukuki durumunu, sual mevzuu olabilen her noktai nazardan tafsile tâbi tutmuştur. İslâmdan önceki Araplarda çocuk katli yaygın idi. Hz. Muhammed yeni doğan çocukların öldürülmesini menetti. Çocukların himayesi hususunda şiddetli taleplerde bulundu. Bu çocukları bırakıldıkları yerden kaldırıp almak ve yetimleri görüp gözetmek dîn'en mergub, mendub, sevabı mu'ip bir fiildir.

Kâsâni'nin izahatı bir sistem içinde üç baş kısma ayrılır. Evvelâ bulunmuş çocuğun arapca terimi olan Lakit kelimesi lugat ve örf itibariyle açıklanmış, sonra lakitin statusü ve üçüncü olarak da lakit'in hususi durumundan çıkan meseleler teşrih edilmiştir. İkinci kısımda bahis mevzuu edilen statu, hürriyet statüsüne, dini satatuye ve ailevi statuye dairdir.

1— Roma hukukunda justinien denberi olduğu gibi islâmda da bulunmuş çocuğun hürriyeti esastır. Yani böyle bir çocuk hürler için mevzu hukuk hükümlerine tâ-

¹ Kâsâni [Alaeddin Ebu Bekir bin Mesud bin Ahmed el-Kâsâni] Hicrî 587 yılında Halep'te ölmüştür. Eserinin adı "Bedâi ussanâ'i fi tertîbiş şerâ'i", dir. Hanefî fikhi üzerinedir. 7 cüzdür. Bahsi edilen "Lâkît,, 6 ıncı cüz [s. 197-200] dedir. Bu sayfaların Almanca tercemesi etüdün sonunda verilmiştir. Kitabın birinci tab'ı [1328-1910] Mısırdâ yapılmıştır. S. Ş. A.

bidir. Onun köleliğini iddia eden isbat ile mükelleftir; meğer ki lakit bülugundan sonra, kendi kölesi olduğunu iddia eden şahsın kölesi olduğunu ikrar ve kabul ede. Kâsânî'ye göre böyle bir ikrar (şâfii mezhebi hilâfına olarak) makabline tesir eder bir kuvveti haiz değildir. Yani bulunmuş çocuğun, ancak hürlerin yapabileceği eski tasarrufları, sonradan hükümsüz olmaz.

2— Lakit'in dini statusu; islâmda siyasi ve dini cemaat aynı zamanda medeni statu olduğundan Kâsânî'ye göre (esas itibariyle Yahudi hukukunda olduğu gibi) çocuğun bulunduğu yerde ikamet edenlerin ekserisinin dinine nazaren tayin edilir. Çocuğun bir kilise veya sinagogta bulunması da bilhassa ehemmiyeti haizdir.

3— Ailevi statuye gelince bu, çocuğun kimden olduğu bilinmediğinden meçhuldür.

Üçüncü kısım aşağıdaki mevzulara ayrılır:

1— Hıristiyanlık tesiri altında sonraki Roma hukuku gibi İslâm hukuku da lakitin bulunduğu yerden alınmasını dinen makbul, hayırlı bir fiil sayar.

2— Bulan kimsenin hukuki durumu, kimsenin, çocuğu onun elinden almağa mezun olmadığı kabul edilmek suretiyle temin edilmiştir. Onu muhafaza, alakoyma hakkı bulanındır; kendi rizasiyle verirse istirdad edemez.

3— Lakitin akrabası malum değilse akrabalığın hukuken ehemmiyeti olan hususlarda akraba yerine kadı tarafından temsil edilen,, devlet, (Sultan, beytülmal) kaim olur.

aa— Muhtaç lakitin nafakası beytulmal tarafından ödenir.

bb— lakit üzerine vasayet devlete aittir.

cc— Lakit tazmin etmesi lâzım gelen bir fiil ika ederse devlet öder. Devlet diyet'i ödemekle âkilenin, mevlânın yerine geçer ve lakit artık başka bir patron seçemez. Lakit öldürülecek olursa fail tarafından ödenecek diyet devlete ait olur.

4. Lakitin malum olmıyan babasına karşı mü'asebetine gelince, babalık iddiası çocuğun menfaatına olarak bilhassa kolaylaştırılmıştır. Lakitin bizzat kendi çocuğu olduğunu söyleyen kimsenin iddiası bir isbata muhtaç olmaksızın doğrudan doğruya hakikat sayılır. Çünkü bu iddia da bir ikrar mündemiçtir; Bu da her iki tarafın yani gerek ikrar edenin ve gerek lakitin menfaatıdır. Fakat bu, sadece aile statusu bakımındandır; hürriyet ve diyanet statusu bakımından değildir. Bu itibarla bir köle veya gayri müslim (zimmi), çocuğun babalığını iddia ederse (çocuk aleyhine olarak) iddia edilen bu vakia'nın (şahadetle) ispatı, tesbiti lâzım gelir. Bir kadın, lakitin kendi çocuğu olduğunu iddia ederse bu iddia ancak kocası tarafından tasdik edilirse yahut âkilesi, kadının lehine şahadet eder veya kadın çocuğun kendi çocuğu olduğu hakkında ispat getirirse tutulur. Kâsânî'de muhtelif şahısların (erkekler ve kadımlar), bulunanın kendi çocuğu olduğunu iddia etmeleri hali bilhassa tetkik edilmiştir.

Bulan, bulduğu çocuğu evlâd edinebilir mi? meselesi İslâm hukukunda varit değildir. Çünkü İslâm hukuku bizim bildiğimiz mânâda bir adapsiyon tanımaz. Bunun yerine babalığı ikrar yolundan istifade edilir. Bu ikrar lakita, doğrudan doğruya tanıyanın çocuğu durumunu verir. Bu itibarla böyle bir tanıma ile bulan dahi lakite kendi çocuğu yapmış olur.

Hıristiyanlıkta tesis edilen, bulunmuş çocuklara mahsus evler, bilindiğine göre es-

ki Yahudi dünyasında yoktur. İbni Hallikan'a göre (1. 610) şark İslâm aleminde Türk prensi Gökbörü, bir lakithane yaptırmıştır. Bu zat : ²

“Dullar için, yetim çocuklar için ve bir de lakitlar için bir ev yaptırdı, sonuncusuna sütineler tayin etti. Her bulunan çocuk emzirilmek üzere bu sütinelere götürülebilirdi. Her bir evde bulunanların hergünkü ihtiyaçları temin edilmişti,,.

Prof. S. Ş. ANSAY

² 550-630 (1156-1232) yılları arasında yaşamış olan ve daha birçok hayratı olduğundan bahsedilen Erbil Atabeyi Muzafferuddin Said adındaki bu zat mezkûr tesisiri Erbilde yaptırmıştır (bak. Süheyl Ünver, Selçuk Tababeti s. 23, 24).